

samlede forvaltning og økonomi af hovedgården Örbygård i perioden 1540–60. Det er første gang man i den svenske historieforskning har gennemført en analyse af, hvordan en enkelt hovedgård i praksis fungerede økonomisk. Söderberg har indgående undersøgt hovedgårdens egen produktion af landbrugsvarer, hoveriets størrelse, udgifter til lønninger og bespisning m.v. Det viser sig, at selv om Örbygård næppe gav noget større overskud, var den dog selvforsynende med de vigtigste varer, hvilket var vigtigt, eftersom gården i årene efter 1540 blev udbygget som et administrativt og militært centrum for den nordlige del af Uppland.

Ulf Söderberg har på en original måde forstået at flytte en betydelig del af det omfattende kildemateriale mange detaljer fra teksten og over til tematiske kort og tabeller, hvad der har gjort bogen mere læseværdig, samtidig med at det er muligt for den særligt interesserede læser at arbejde videre med materialet. Set i sammenhæng med de senere årtiers forskning af bl. a. Ingrid Hammerström, Göran Dahlbäck og Birgitta Odén er med Ulf Söderbergs bog vor viden om det økonomiske og administrative grundlag for Sveriges begyndende storhedstid blevet helt anderledes nuanceret end tidligere.

Karl-Erik Frandsen

Sture Arnell: Bidrag till belysning av den baltiska fronten under det nordiska sjuårskriget 1563–1570. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens handlingar, hist. serien 19, Stockholm 1977, 229 s.

I 1937 udsendte Sture Arnell sit bekendte arbejde »Die Auflösung des livländischen Ordensstaates. Das schwedische Eingreifen und die Heirat Herzog Johans von Finland 1558–1562«. Planen var allerede den gang at skabe en fortsættelse af dette arbejde, men først som emeritus har Arnell fundet tid og ro til at færdiggøre sine studier. Sammen med forskellige kildeudgivelser vidner den nye bog om en livslang optagethed af Erik XIV og 1500-tallets baltiske problematik.

Arnells bog giver en skildring af den militære og diplomatiske udvikling i og omkring Livland under den nordiske syvårskrig 1563–70 og slutter sig i disposition og metode til disputatsen fra 1937. Det understreges gentagne gange i bogen, at Livland var den sekundære front under opgøret mellem Sverige på den ene side og Danmark–Polen på den anden side, hvilket fandt sit udtryk i at ressourcefordelingen til Livland afhang af udviklingen på fronten i Skandinavien og måske mest udpræget i de gentagne våbenhviler, der prægede krigen i Livland. Det bekræftes, hvad også tidligere forskere har været inde på, at Danmark til trods for sit forbund med Polen havde de største vanskeligheder med blot at *forsvare* sine livlandske besiddelser, et forhold der bør holdes for øje over for den af Stille udbredte konception om den danske indkredsning af Sverige. En følge heraf blev, at hertug Magnus i sin desperation kastede sig i armene på den russiske tsar og blev udnævnt til »konge af Livland«, et begivenhedsforløb der indgående analyseres i bogen.

I syvårskrigens senere fase intensiveres det diplomatiske spil omkring Livland i takt med at krigstrætheden bredte sig på den nordiske front. Erik XIV's afsættelse i 1568 banede vej for en tilnærmelse mellem Polen og Sverige, men Polen opgav dog ikke traktatforholdet til Danmark og der opstod herigennem en temmelig kompleks diplomatisk situation.

Med megen ret fremhæves det af Arnell, at det livlandske problem og da navnlig dets handelspolitiske aspekter, havde international karakter og pegede langt ud over den mere snævre kamp mellem de nordiske lande om dominansen i Norden. Nogen reel løsning fandt man da heller ikke på det livlandske problem ved fredskongressen i Stettin. Man

blev enige om en papirløsning, der dog havde den store værdi, at den skabte en situation hvor de nordiske lande kunne frigøre sig fra deres konflikt med hinanden.

Ikke mindst takket være Sture Arnell er en række huller i den ellers så omfattende Erik XIV-forskning blevet udfyldt. Den fascinerende konges regimente kan overskues klarere end før og der må efterhånden være skabt grundlag for en ny videnskabelig biografi af Erik XIV til supplerung af Ingvar Anderssons arbejde.

Frede P. Jensen

I. A. A. Thompson: War and Government in Habsburg Spain 1560–1620. London, The Athlone Press, 1976. ix+374 s. £ 9.00.

Thompson tager udgangspunkt i Max Webers klassiske formulering om den stående hær som dominerende forudsætning for bureaukratisering og centralisering af statsadministrationen. Hovedsigtet er at problematisere og efterprøve denne tese, hvis almene gyldighed hidtil næppe har været draget alvorligt i tvivl. Som konkret undersøgelsesgrundlag har han valgt Spanien i Philip II's og Philip III's tid, dvs. en periode, der på den ene side omfatter de årtier, da Spanien havde Europas stærkest centraliserede og bureaukratiserede styre og samtidig var Europas stærkeste militærmagt, og på den anden side også den periode, da det spanske centralstyre gik i opløsning og landets militære styrke svækkedes. – I relation til bogens hovedsigte kan man næppe tænke sig et mere velegnet undersøgelsesgrundlag.

Bogen er opdelt i tre dele og en konklusion, i alt 11 kapitler. I første del analyseres tre faktorer, der var determinerende for den militære administration: antallet og omfanget af krige, statens forvaltningsapparat og de finansielle ressourcer. I anden del undersøges de metoder, der anvendtes for at tilvejebringe mandskab til hær og flåde, og i tredje del drøftes tilvejebringelsen af materiel og forsyninger. Analyserne understøttes af et omfattende tabelmateriale i et 30 sider stort bilag.

Bogens egentlige hovedresultat er en påvisning af Weber-tesens manglende gyldighed i denne fase af Spaniens historie. Thompson kan påvise, at det stærkt forøgede pres på det spanske militærapparat i 1580'erne og 90'erne som følge af den nederlandske frihedskrig og krigen med England førte til, at den militære administration decentraliseredes, at ansvaret for forsyninger, mandskab osv. gled over til private foretagere, og at regeringens evne til at kontrollere og styre såvel det militære system som det civile administrationsapparat derfor svækkedes stærkt. Dette var først og fremmest en følge af regeringens svigtende evne til at fremskaffe de nødvendige midler ved skatteopkrævning. Derfor blev den tvunget til at overlade administrationen af – og dermed kontrollen med – det militære apparat til lokale institutioner og private personer, der havde den fornødne kraft til at finansiere det.

Thompsons bog er ikke blot et betydningsfuldt bidrag til diskussionen af forholdet mellem den militære udvikling og statsmagtens struktur: på dette punkt anviser den detaljerede og omhyggelige analyse og de velbegrundede konklusioner helt nye veje i et område, der ellers mest er præget af hastige synteser og beskeden empiri. Bogen er tillige et værdifuldt indlæg i den standende debat om årsagerne til Spaniens nedgang. For danske historikere har den speciel interesse, idet dens analysemetoder muligvis kan give fornyede impulser til en sammenhængende forklaring på vort stærkt decentraliserede forsvarsvæsen i Christian IV's senere år. – Thompsons bog er fra ethvert synspunkt betydningsfuld, og man tilgiver derfor let, at han i noterne benytter sig af et besværligt og irriterende henvisningssystem til den i øvrigt meget omfattende litteraturliste.

Knud J. V. Jespersen